

DOMANIÇ
DAĞLARININ
YOLCUSU

ŞUKÛFE NİHAL

DOMANIÇ DAĞLARININ YOLCUSU
Şükûfe Nihal

TİMAŞ YAYINLARI | 1902
Anı Biyografi Dizisi | 19

YAYIN YÖNETMENİ
Emine Erođlu

EDİTÖR
H. Handan Arıkan

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

14. BASKI
Ađustos 2013, İstanbul

ISBN
ISBN 978-975-263-826-6

9 789752 638266

TİMAŞ YAYINLARI
Alayköşkü Caddesi, No:11, Çađalođlu, İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24 Faks: (0212) 512 40 00
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
facebook.com/timasyayingrubu
twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT
Neşe Basım Yayın
Akçaburgaz Mah. Mehmet Kopuz Sk. No: 17
Kıraç-Esenyurt/İstanbul
Telefon: (0212) 886 83 30
Matbaa Sertifika No: 22861

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Giriş

Şukûfe Nihal çeşitli gazetelerde, çıktığı yurt gezilerine dair izlenimlerini yayımlardı. Bu yazılarda, ülkenin ilerlemesi bakımından aydınlara çok görev düştüğünden, aydınlara mutlaka memleketle barışarak gezmeleri gerektiğinden bahsedirdi. Geziler, onun sanatını zenginleştirici bir malzeme teşkil etmenin ötesinde, ideallerini örneklerle seslendirme imkânı da sağlıyordu. Çıktığı bu yurt gezilerinden birini, bir roman kurgusuyla şekillendirerek *Domaniç Dağlarının Yolcusu (Bir Yurt Gezisi)* adıyla 1946 yılında kitaplaştırdı. Eser aynı yıl Şakir Sırmalı yönetmenliğinde “Domaniç Yolcusu” adıyla filme de aktarıldı.

Şukûfe Nihal’in büyük bir hayranlık beslediği Millî Mücadele dönemi, destanlaşan sayısız kişisel hikâyeyi bünyesinde barındıran bir kaynak niteliğindedir. *Domaniç Dağlarının Yolcusu*’nun bel kemiğini de yine böyle bir hikâye oluşturur. Hikâyeye göre, Kurtuluş Savaşı sırasında İnegöl yakınlarında, Domaniç dağlarından inen bir köylü kadını, biricik oğlunun düşmana yol göstererek vatana ihanet

ettiğini öğrenince silahını çekerek oğlunu öldürür. Yazar, bu etkileyici öyküden ve gözünde devleşen Anadolu kadınından bir iz bulmak üzere, olayın geçtiği yerlere araştırma yapmaya gider. Kitap, yazarın bu gezi sırasındaki duygu ve düşünceleriyle, yaşadığı hadiselerden oluşur.

Yazar yolda, misafir olduğu köyde, konakladığı yerde dikkatini en çok kadın üzerinde yoğunlaştırır. Öğretmen olmasının da verdiği bir şevkle, kadınların eğitiminin ve çalışmasının öneminden, yanlış evlilikler ve bunların doğurduğu sonuçlardan bahsederken; çözüm yollarını da hemen yanı başında sunar. Şukûfe Nihal, tıpkı Finlandiya’da olduğu gibi ilerlemenin köyden başlayacağı fikrini savunur. Bu yüzden aydınlar, köyü göz ardı etmekten vazgeçmeli ve bu iş için görev almalıdır. Türkülerini unutmaya yüz tutmuş köylüleri eleştirmek yerine, bu durumdan köylülerin sahip oldukları hazinelerin farkına varmalarını sağlamayan aydınları sorumlu tutar. Yazar, idealini öylesine coşku ve samimiyetle savunur ki, neyin nasıl olması gerektiğinden bahsettiği bölümlerde bile kuruluğa düşerek okuru sıkımaz.

Kitabı sıradan bir gezi kitabı olmaktan çıkaran en önemli şey, bir kadın duyarlığının imbiğinden süzülmesidir. İlk satırlardan itibaren coşkulu, titiz, şiirsel ve zarif bir üslup okuru hemen sarmalar. Bunda Şukûfe Nihal’in her şeyden önce bir şair olmasının payı büyüktür, düşüncesindeyiz.

Kitabı yayına hazırlarken orijinal metni esas aldık. Fakat 1946’da neşredilen kitabı yeniden yayınlarken, bir imlâ birliğinin sağlanması bakımından küçük müdahaleler yapılması kaçınılmazdı. Bunlar metnin dokusuna zarar vermeyen, günümüzde artık kullanılmayan imlâ yapılarının güncellenmesinden ibaret düzenlemelerdi. Nispeten eskimiş kelimelerin anlamları hemen sayfanın altında verildi.

Maalesef Şukûfe Nihal ölümüyle birlikte, hak etme-

diği halde neredeyse unutulmaya mahkûm olmuş bir yazar. Şukûfe Nihal'le ilgili derli toplu bilgilere rastlamak oldukça güç. Bu sebeple, girişte yer verdiğimiz yazarın biyografisindeki bilgilerin bir bölümü için, halihazırda ki en kuşatıcı çalışma olan ve değerli araştırmacı Hülya Argunşah Hanımefendinin son derece titiz bir çalışmayla yayına hazırladığı *Bir Cumhuriyet Kadını: Şukûfe Nihal* adlı monografiden istifade ettik.

İçinde yaşadığı toplumu ve onun meselelerini, kadın duyarlılığıyla kaleme alan Şukûfe Nihal'in gezi kitaplarından *Dmaniç Dağlarının Yolcusu*, okuru Millî Mücadele yıllarının hemen herkesi etkisi altına alan vatanseverlik duygularıyla dolu yoğun atmosfere doğru bir yolculuğa çıkarıyor. Bir de vefa borçlu olduğumuz Şukûfe Nihal'in zengin dünyasına...

Bir yurt gezisi

İstiklal savaşı sıralarında İnegöl toprakları bir büyük facia geçirmiş: Domaniç dağlarından inen bir köylü kadını, düşmana yol göstererek vatana hıyanet eden oğlunu silahıyla vurarak yere sermiş.

İki satırla kısaltılan bu olay bir roman, bir destan konusu olabilecek kadar geniş... Bir Türk kadınının yüksek vatan terbiyesini, inancını anlattığı için, kadın tarihimizin sayfalarına yeni bir ün katacak kadar yiğitçe... Sevgili çocuğunu kendi elleriyle yere seren kahraman ananın yaşadığı acıklı ruh hali...

Domaniçli kadının hikayesi

Hikâyeyi, İstiklal savaşında bulunmuş bir arkadaştan şöyle dinlemişim:

“Domaniç’te, Sultan dağları arasındaki köylerde son derece güzel, iyi, zengin bir kız vardır. Oradaki bütün delikanlılar kendisine vurgundur. Fakat bu ciddi ve gururlu kız kimseye yüz vermez. Nihayet aralarından birini beğenir; evlenirler. Bir erkek çocukları olur. Son derece mesutturlar. Bir süre sonra, bilmem hangi savaş başlar. Delikanlı askere gider ve şehit olur.

Eşsiz kalan güzel kadının âşıkları yine birer birer çevresinde toplanırlar; ilk sevgilisine bağlı olan kadın, bunların hiçbirine yüz vermez. Evinde, tarlasında sessizce çalışır, oğlunu büyütür. Bütün dileği, onu mert, kahraman, vatana faydalı bir insan olarak yetiştirmektir.

Genç dulun güzelliği, ahlâkı, ağırbaşlılığı hâlâ dillerde dolaşmakta; köyden köye, oralardan da kasabaya kadar yayılmaktadır. İnegöl’de birçok memur, hatta mal Müdür’ü bile kendisini istemeye kalkar. Kahraman dağlı kadının onlara verdiği cevap, insanı donduracak kadar muhteşemdir:

‘Arslan yatan yere ben köpek bağlayamam!..’

* * *

İkinci İnönü Savaşı...

Bir Yunan fırkası Bursa'nın Adranos kazasından geçti; Domaniç'ten, Sultan dağlarından Kütahya üzerine yürüdü. Karargâh kumandanı Nazım Bey, şehit... İnegöl halkı yediden yetmişe kadar düşmana karşı koymaya hazır... Silah bulamayanlar, taş, odun, demir parçalarıyla yurdu korumaya gidiyor!..

O sırada, Domaniç dağlarının yiğit kadını da yirmi yıl, bütün bir gençliğini harcıyarak yetiştirdiği oğlunun eline silahlarını veriyor: Ona aşılacağı vatan sevdasına inanmış bir halde, göğsünü gere gere, İnegöl'e, düşman karşısına gönderiyor.

Ama ne yazık ki, dağdan inen saf köylü çocuk; bize hainlik eden bir jandarma onbaşısı tarafından kullanılıyor. Yaptığı işin kötülüğünden habersiz, düşmana haber taşıyor!

Bir gün, köyünde oğluna ve yurda dua ile bekleyen anaya, uğursuz bir haber veriyorlar:

‘Oğlun düşmana casusluk etti!’

Kadın bir an duraklamadan silahlarını kuşanıyor, atına binip yola düşüyor. Kuytu ormanlar, yalçın kayalar aşarak bir yıldırım hızıyla İnegöl'e iniyor, aldığı adrese göre oğlunun bulunduğu yere varıyor, kendisini görmek üzere geldiğini söylüyor.

Az sonra, anasının gelişine sevinen genç, elini öpmek için koşa koşa yaklaşırken, atının üstünde dimdik bekleyen kadın, giysisinin içine sakladığı silahı çekerek onu kanlar içinde toprağa seriyor ve atın başını çevirerek arkasına bakmadan, bir kasırga hızıyla dönüp kayboluyor!..”

Domaniç'e gitme kararı

Bu olay, aylarca bir ateş dalgası halinde içimi sardı. Gece düşündüm, gündüz düşündüm, rüyalarım bu eşsiz kahramanlığın ürpertiyle doldu. Kahraman ananın bütün ruh çarpışmasını, onu yakıp kavuran cehennem ateşini kendi ruhumda duydum ve ne olursa olsun, bu olayı yerinde incelemeye karar verdim.

Yalnız, seyahat mevsimi geçmiş, Domaniç yolları sisler, çamurlarla kapanmıştı. Baharı beklemek gerekti. Bekledim ve Mayıs sonlarına doğru, Bursa Valisi Sayın Bay Fazlı Güleç'e, incelemem gereken bir konu için İnegöl Kaymakamlığı tarafından bana yardım edilmesinin sağlanmasını dileyen bir mektup yazdım. Sayın vali, telgrafla isteğimin yerine getirileceğini bildirdi.

Bir Haziran sabahı vapurla Mudanya'ya doğru yola çıktım.

Anadolu'muzun bilmediğim bir köşesini daha görecektim. Bir yurt kadınının kahramanlığını, yaşadığı yerleri, çevresindeki insanların ona ait fikirlerini, hatıralarını yakın-

dan tanıyacaktım. Kalbim, eşini duymadığım bir heyecanla kabarıyordu.

Bursa'ya varınca valiyi aradım, yoktu. Pazar olduğu için Uludağ'a çıkmıştır, dediler. Gideceğim yolun yabancıyım, ne yapacağımı bilmiyorum. Çelik Palas'ta bir odaya yerleştım. Gece telefonla İnegöl Kaymakamı'nı aradım, o da evinde yoktu.

Ne yapmalı?

Birdenbire kararımı verdim. Habere, rehberine ne lüzum var? Başımı al, giderim. Yurdun yolları hepimize açıktır.

İnegöl'e giden araçları öğrendim. Ertesi sabah bavulumu bir arabaya yükledim. Atpazarı'nda duran İnegöl arabalarına yetiştim.

Domaniç yollarında...

Kaptıkaçtı* son yolcularını bekliyor. Şoför, tepede bavulları birbirine bağlayarak son hazırlıkları yapıyor. Beklemekten canı sıkılan erkekler, köşedeki kahvede çay, kahve içiyorlar. Ben otomobilden inerken arabaların sahibi yanıma yaklaştı:

– Çelik Palas'tan gelecek yolcu siz misiniz?

– Evet, benim.

– Size şurada, önde yer ayırdım. Rahatsız olmayasınız diye.

– İyi, teşekkür ederim.

Bavulumu aldılar, arabanın üstüne bağladılar.

Kaptıkaçtının pencerelerinden başlar uzandı. Özellikle yaşlılar, kırışık, çetin alınlarının altında, çukura batmış, fersiz gözlerini dikerek kımıldamadan bana bakıyorlardı.

* Kaptıkaçtı: Yolcu taşımakta kullanılan motorlu küçük taşıt.

Gösterilen yere yerleştim. Kahvedekiler döndü, şoför yerine geçti, hâlâ bekliyoruz. Arabada mırıldanmalar başladı. Ön sırada yerleri ayrılan iki yolcu hâlâ gelmemişti.

Belki gittiğim yerdekilere hediye veririm diye, yakındaki dükkânlardan iki kutu şeker alabilsem, diye düşündüm. Şoföre sordum:

– Acaba yetişebilir miyim, yoksa kalkar mısınız?

– Yok bayan yok, dedi. Akşama kadar kalsanız yine beklerim!

On dakika sonra döndüğüm zaman arabanın son yolcularını da gelmiş buldum. Bunlardan biri giyinişiyle, tavırlarıyla, şehirli veya şehirlileşmiş olduğu anlaşılan gözlüklü bir bay, öbürü bir genç hava subayı...

Şoför, ikişer lira yol parası topladı. Arabanın kapıları kapandı. Anneler çocuklarının başlarını, kollarını pencere kenarlarından içeriye çektiler. Şoförün arkadaşları, makinanenin yanında bağıra bağıra kasabaya son siparişlerini söylediler, arkadaşlarına selam yolladılar ve:

– Haydi, Allah selamet versin, dediler.

Araba yol aldı.

On dakika sonra şehrin dışındayız. Sebze bahçeleri, tütün tarlalarıyla baştan başa yeşermiş, canlı, bereketli bir tabiat dekoruna girdik.

Haziran sabahı, şehirde hava oldukça sıcaktı. Kızlara doğru açılınca rüzgâr serinledi; az sonra yeşil tarlaları çevreleyen Uludağ yamaçlarında yer yer kar kümeleri göründü. Baharın, tabiatın güzelliği, ruhumdaki heyecanının coşkunluğunu arttırırken yanımda ve arkamda oturanlar kendilerince çetin bir bilmeceyi çözmeye uğraşıyorlar:

Bu şapkalı kadının bu yollarda tek başına işi ne? Neyin nesi? Nereden geliyor, nereye gidiyor?

Çocukların şarkı söylemesi, bağırıp çağırması, ağlamaları... Ara sıra bir tokat ve genç bir kadın sesi:

“Hay Allah canını alsın, yumurcak!”

Önde bunların hepsini bastıran motorun ağır homurtusu...

Erkeklerin ve yaşlı kadınların gözleri hep bende...

Bu soru yüklü, şüphe edici bakışlardan canım sıkıldı. Onlara, benim de kendilerinden başka bir insan olmadığımı, onların yurttaşı, kardeşi olduğumu anlatmak istedim. Bu yabancılık hoşuma gitmiyordu. Yanımda, annesinin kucağında oturan bir kız çocuğuyla konuşmaya başladım, ona birtakım şeyler sordum. Küçükle çabuk dost olduk, şakalaşmaya, gülüşmeye başladık. Çevremdeki kadınlar da yavaş yavaş araya karıştılar. Böylece ilk soğukluk dağıldı. Nihayet, onlara nereden gelip nereye gittiğimi sorma fırsatını vermiştim. Lâkin arabanın gürültüsü içinde asıl hikâyemi anlatmak güçtü... “Memleketi görmek için bir gezinti yapıyorum” dedim.

Bir ses:

– Buralarda ne göreceksin, a kızım, buralarda görececek ne var ki?..

Bir başkası:

– Sen buraları beğenmezsin, beğenmezsin. Sen kim bilir ne güzel yerler görmüşsündür. Nereden geliyorsun, İstanbul’dan mı?

Sonra yolcuların hepsiyle birden görüşmeye başladık. Erkekler de söze karıştı.

Yanımdaki küçük kızın annesi, hiç sormadan bana birkaç dakika içinde bütün hayatını anlattı: İnegöl'e altı saat uzaklıkta bir köyden geliyormuş. Bursa'ya iki yıldan beri hapiste yatan kocasını görmeye gitmiş. İki yaşındaki çocuğu tek başına büyütmek çok güç!..

Zavallının derdi büyük... İkide bir içini çekerek:

– Çok güç, diyordu, çok güç!.. Tarlamıza bakamıyorum. Çocuk ikide bir hastalanıyor, ne yapacağımı bilemiyorum. Babası şeytana uydu, bir suç işledi, günahını ben çekiyorum.

Tazecik, bir kurulmuş makine gibi bu şikâyetleri durmadan tekrarlıyor; bitirdiği yerden yine başlıyor ve sonunda içini çekerek:

– Çok güç, diyordu, çok güç!..

Şoför, makinenin gürültüsünü bastırmaya uğraşan sesiyle yanındaki gözlüklü yolcuya kasabadaki yeni mahsulden haber veriyor, ona “Müdür Bey” diye hitap ediyor. Genç hava subayı bu konuşmayı dinlemek için başını sağa çevirip uzatırken, kendi ikliminden birine rastlamış gibi, çekingen gözle bana bakıyor. Ve ben doymaz gözlerle güzel tabiata bakıyorum. Yeşilliklere yayılan sürüleri seyrediyorum.

* * *

İnegöl'e üç saatte gidilirmiş, yarı yolda Aksu varmış. Aksu, ne güzel isim... Hayalimde bir masal dünyası canlanıyor: Söğütlerle çevrilmiş ak köpüklü bir dere... Kenarında al yanaklı, mor şalvarlı, sarı örgülü genç kızlar... Boy boy ekin alanları... Papatya, gelincik tarlaları... Tek katlı, beyaz köy

evleri... Şurada burada Aksu'nun şırlıtısına uygun türküler.

Yanımdaki taze, içine daldığım âlemin farkında değil. Durmadan, yüzüme bakmadan kurulmuş gibi konuşuyor:

– Babasının hapisten çıkmasına daha bir buçuk yıl var. Ben tek başıma ne yapacağım? Tarlaya bakamıyorum. Ekini toplayamıyorum. Çocuğum hastalanıyor. Ne yapacağımı bilemiyorum. Çok güç, çok güç...

Kadının derdine üzülüyorum ama gözlerim hâlâ hayalimin dünyasında...

Nihayet uzaklarda ince, beyaz bir minare göründü. Yeşil dönemeçleri dolanırken her an bir başka dekora büründü. Hayalimdeki dünyanın ilk tablosu...

* * *

Yaklaşıyoruz, buradan sonra bir buçuk saatimiz var kasabaya varmaya. Ondan sonra Domaniç... İçime ummanlar dolup taşıyor. Yanımdakilere soruyorum:

– Domaniç, İnegöl'den çok uzak mı?

Sesler, hep birden yükseliyor:

– Uzak! Çok uzak!.. En az on saat...

– Ne ile gidilir oraya?

– Yaya, arabayla, atla...

– Hangisi kısa sürer?

– Hepsi birdir. Yol taşlıktır, çıkmak güçtür.

Şoför de başını çevirdi, söze karıştı:

– Beş altı saatte de gidebilirsiniz ama şöyle bir yüz lirayı cepten çıkarırsanız... O zaman iyi bir araba bulunabilir.

İhtiyar bir kadın titrek, kuru sesiyle soruyor:

– Ne yapacaksın Domaniç’te, bayan hanım?

– Oraları çok güzelmiş, havası iyi imiş, diyorlar. Görmek istiyorum. Biraz da rahatsızım; doktorlar gez dolaş, açılırsın, dediler.

– Eh, Allah dertlerinden kurtarsın ama zordur zor, kızım! Oralara kolay kolay çıkılmaz, dağlıktır, derler. Erkekler bile güç çıkarmış!

Nedense bir iş yapıyormuş gibi görünmekten çekinerek, içimi yiyen mevzu hakkında bir şey söylemek istemiyordum. Kim bilir, aralarında belki bunu bilenler de vardır; lâkin istediğim haberi İnegöl’den alacağıma pek inanmıştım.

Aksu’ya girdik.

Kaptıkaçtı; kapısında kurutulmuş, tüysüz bir kuzu derisi asılı olan boş bir kasap dükkânının önünde durdu. Erkekler indiler; oradaki çayhanede kahve, çay içmeye başladılar. Ben de arabaya bir çay getirttim. Ne güzeldi; uzun sarsıntıdan sonra öyle dinlendirici bir tesir yaptı ki sinirlerimde...

Kahveciden verdiğim yirmi beş kuruşun üstünü almak istemedim; lâkin tok gözlü adam bunu kabul etmedi. Yedi buçuk kuruş aldı, gerisini iade etti.

Türk köylüsünü her zaman böyle gördüm; almaz, hep vermek ister. Yemez, lâkin hep yedirmek ister, karşılık olarak da bir şey almaz.

Bir saat sonra araba, genç hava subayını beyaz bir bina önünde bıraktı, tekrar yola koyuldu. Az sonra, İnegöl’e vardık.

Burası, herkesin bildiği yakın Anadolu kasabalarından biri...